

رابطه سبک‌های درون‌سازی مذهب و انسجام خانواده در گروهی از دانشجویان متأهل دانشگاه شیراز^۱

مهدی رحیمی^۲

محمد مزیدی^۳

مریم زارع^۴

چکیده

خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی نقشی بسیار اساسی در شکل‌دهی شخصیت و ویژگی‌های انسان ایفا می‌کند؛ در این میان، انسجام خانواده از سازه‌های با اهمیت تلقی می‌شود. هدف اصلی پژوهش حاضر، پیش‌بینی انسجام خانواده بر اساس سبک‌های درون‌سازی مذهب است. این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی است که به روش همبستگی و در پارادایم کمی انجام می‌گیرد. شرکت‌کنندگان پژوهش، ۲۳۲ نفر، شامل ۱۳۷ نفر دانشجوی متأهل مرد و ۹۵ نفر زن از دانشگاه شیراز هستند که به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. برای سنجش انسجام خانواده، از مقیاس فرایندهای خانواده سامانی، و برای بررسی سبک‌های درون‌سازی مذهب از پرسش‌نامه خودگردانی مذهبی ریان و همکاران استفاده شده و روایی مقیاس‌ها از طریق تحلیل عامل و پایایی آن‌ها به روش آلفای کرونباخ تعیین شده است. نتایج تحقیق، بیانگر روایی و پایایی مطلوب مقیاس‌هاست. با استفاده از تحلیل رگرسیون همزمان، میزان پیش‌بینی انسجام خانواده توسط هر یک از سبک‌های تنظیمی همانندسازی و درون‌فکنی مذهب مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که سبک تنظیمی همانندسازی، پیش‌بینی‌کننده مثبت، و سبک تنظیمی درون‌فکنی پیش‌بینی‌کننده منفی انسجام خانواده است. بنابراین می‌توان گفت که سبک‌های تنظیمی مذهب از پیش‌بینی‌کننده‌های انسجام خانواده هستند و احتمالاً با سوق دادن سبک درون‌سازی مذهب به سمت همانندسازی، انسجام خانواده قابل افزایش خواهد بود.

واژگان کلیدی

انسجام خانواده، سبک‌های درون‌سازی مذهب، همانندسازی، درون‌فکنی

۱- تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۱/۱؛ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۳/۸

mehdirahimi@yazd.ac.ir

۲- استادیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه یزد (نویسنده مسؤول)

۳- دانشیار گروه مبانی آموزش و پرورش دانشگاه شیراز

۴- دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز

مقدمه

خانواده به هر نحو که تعریف شود، یکی از اساسی‌ترین واحدهای اجتماع است (گابارینو^۱ و آبراموویتز^۲، ۱۹۹۲). خانواده بافتی است که یادگیری و اجتماعی شدن در آن رخ می‌دهد و مستقل از بقیه متغیرها، کیفیت و مشخصه‌های آن پیامدهای بسیار مهمی دارد (جیسون^۳، ۲۰۰۴). مطالعات نشان داده‌اند که ساختار خانواده، پیامدهای مهمی را در بزرگسالی موجب می‌شود (وو^۴، چرلین^۵ و بامپاس^۶، ۱۹۹۷). در این میان، انسجام^۷ یکی از ساختارهای پر نفوذ بر ویژگی‌های افراد خانواده محسوب می‌شود (گهرینگ^۸ و مارتی^۹، ۱۹۹۳؛ میزروچی^{۱۰}، ۱۹۹۳). منظور از انسجام خانواده احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به همدیگر دارند (السون^{۱۱}، ۱۹۹۹). این پیوند عاطفی نوجوانان و جوانان را به‌دور از نتایج منفی رفتاری و رفتارهای ضد اجتماعی و عضویت در گروه‌های ضد اجتماعی همسالان نگه می‌دارد (بلسک^{۱۲}، بوردوین^{۱۳}، هنگلر^{۱۴} و من^{۱۵}، ۱۹۸۹). لینگرن^{۱۶} (۲۰۰۳) انسجام را بصورت احساس نزدیکی عاطفی با افراد دیگر تعریف می‌کند؛ از نظر او تعهد و وقت گذراندن با همدیگر از کیفیت‌های مربوط به انسجام در خانواده هستند. در خانواده‌های با انسجام بالا میل به صرف وقت و انرژی در فعالیت‌های خانواده و همچنین ممانعت از تأثیر منفی عواملی چون مسائل شغلی که باعث می‌شوند فرد مدت زیادی از تعاملات خانواده دور بماند، وجود دارد. افراد مراقب و مواظب همدیگرند و این را در رفتار و

-
- 1- Gabarino
  - 2- Abramowitz
  - 3- Jibson
  - 4- Wu
  - 5- Cherlin
  - 6- Bumpass
  - 7- cohesion
  - 8- Gehring
  - 9- Marti
  - 10- Mizruchi
  - 11- Olson
  - 12- Blaske
  - 13- Borduin
  - 14- Henggeler
  - 15- Maan
  - 16- Lingern

صحبت‌هایشان نشان می‌دهند (بیورز^۱ و همپسون^۲، ۱۹۹۰). اعضای خانواده پیشرفت، شادی و رفاه همدیگر را می‌خواهند و هر گاه یکی از اعضا درگیر مشکلی شود، حاضرند برای رفع آن مشکل کار کنند (لینگرن، ۲۰۰۳). تحقیقات متعدد از اهمیت و نقش انسجام خانواده بر سلامت جسمی (آرن^۳، ۱۹۸۵)، سلامت روان (برسلا^۴ و لوسیا^۵، ۲۰۰۶)، اضطراب (ویکتور^۶، برنات^۷، برنشتاین^۸ و لاین^۹، ۲۰۰۷)، عزت نفس (کواش^{۱۰} و کزلوک^{۱۱}، ۱۹۹۰)، نشانه‌های جسمانی و افسردگی (برنشتاین، وارن^{۱۲}، ماسی^{۱۳} و تاراس^{۱۴}، ۱۹۹۹) و پرخاشگری (هارالود^{۱۵} و کنگر^{۱۶}، ۱۹۹۷، به نقل از جانسون^{۱۷}، لاووی^{۱۸} و ماهونی^{۱۹}، ۲۰۰۱) سخن گفته‌اند. بنابراین، بررسی این سازه و یافتن پیشایندهای آن از اهمیت بسزایی برخوردار است. این در حالی است که مذهب با خانواده تعامل شدیدی دارد (براردو^{۲۰}، ۱۹۸۸). تحقیقات گذشته نیز نشان داده‌اند که مذهب تأثیر مثبتی بر ازدواج و زندگی خانوادگی دارد (دی آنتونیو^{۲۱}، ۱۹۸۵).

مذهب به اعتقادات و باورهای افراد در مورد هستی، پرستش خدا یا خدایان و شمول الهی در جامعه و زندگی تعریف می‌شود (گورساج^{۲۲}، ۱۹۹۴). در دیدگاه سنتی، جهت‌گیری مذهبی به دو شاخه درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. آلپورت^{۲۳} (۱۹۵۰) معتقد است که جهت‌گیری درونی مذهبی بیانگر

- 1- Beavers
- 2- Hampson
- 3- Arrn
- 4- Breslau
- 5- Lucia
- 6- Victor
- 7- Bernat
- 8- Bernstien
- 9- Layne
- 10- Kawash
- 11- Kozeluck
- 12- Warren
- 13- Massie
- 14- Thuras
- 15- Haralod
- 16- Conger
- 17- Johnson
- 18- Lauie
- 19- Mahoney
- 20- Berardo
- 21- D' Antonio
- 22- Gorsuch
- 23- Allport

نیروی انگیزشی مرکزی زندگی فرد می‌باشد و فرد در این جهت‌گیری بر اساس ارزش‌ها و اعتقادات درونی عمل می‌کند؛ در حالی که جهت‌گیری بیرونی در وهله اول نمایانگر استفاده از مذهب جهت کسب منافع بیرونی است. افراد با جهت‌گیری بیرونی از مذهب برای کسب وجهه، موقعیت و بازشناسی اجتماعی استفاده می‌کنند (گیبلین^۱، ۱۹۹۶). افراد با جهت‌گیری درونی نسبت به افراد با جهت‌گیری بیرونی دارای استانداردهای اخلاقی، وجدان، نظم و مسؤولیت پذیری بیشتری هستند (دوناهو^۲، ۱۹۸۵). در دیدگاه جدید، بر مبنای نظرات ریان^۳، ریگی^۴ و کینگ^۵ (۱۹۹۳)، در باورهای مذهبی دو سبک تنظیمی مطرح است: ۱- سبک تنظیمی همانندسازی شده^۶؛ در این سبک، رفتار بر اساس اهداف و ارزش‌های فردی درونی شده انجام می‌گیرد و انسان بر اساس اعتقادات خویش عمل کرده، احساس گناه ناشی از فشارهای بیرونی را تجربه نمی‌کند؛ ۲- سبک تنظیمی درون‌فکنی شده^۷؛ در این سبک، منبع انگیزشی بیرونی بر اساس فشارهای درونی مانند اضطراب، احساس گناه و تهدید خودپنداره درونی می‌شود. در سبک درون‌فکنی شده، فرد در صورت تخطی از قوانین بیرونی، دچار احساس گناه و عذاب وجدان می‌شود. تحقیقات نشان داده‌اند که سبک درون‌فکنی شده با جهت‌گیری بیرونی و سبک همانندسازی شده با جهت‌گیری درونی همبستگی بالایی دارند (ریان و همکاران، ۱۹۹۳).

تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که سبک تنظیمی درون‌فکنی با تعارض و فشارهای روانی مانند اضطراب، احساس بی‌هویتی و خودپنداره منفی (ریان و همکاران، ۱۹۸۲، ۱۹۸۹ و ۱۹۹۳) و افسردگی (اوکانر^۸ و والرنند^۹، ۱۹۹۰) رابطه مثبت دارد و با خودپنداره مثبت و رضایت از زندگی (اوکانر و والرنند، ۱۹۹۰) رابطه منفی دارد. این نتایج در مورد سبک همانندسازی شده به عکس می‌باشد. در زمینه رابطه مذهب و خانواده، برگین^{۱۰} و جنسن^{۱۱} (۱۹۹۱) اذعان دارند که شمول مذهبی باعث کاهش مشکلاتی چون مسائل جنسی، حاملگی دوران نوجوانی، خودکشی، مصرف مواد و الکل،

-
- 1-Giblin
  - 2-Donahue
  - 3-Ryan
  - 4- Rigby
  - 5- King
  - 6- identified regulation
  - 7-introjected regulation
  - 8-O'Connor
  - 9-Vallerand
  - 10- Bergin
  - 11- Jensen

بزهکاری می‌شود و از طرف دیگر باعث افزایش عزت نفس، انسجام خانوادگی و سلامت عمومی می‌گردد. فوشی^۱ و هولینگر^۲ (۱۹۹۶) نیز رابطه فعالیت‌های مذهبی و سلامت خانوادگی را مثبت یافته‌اند. سالیوان^۳ (۲۰۰۱) معتقد است که زوج‌های مذهبی‌تر، شادی بیشتر و ازدواج‌های باثبات‌تری را تجربه می‌کنند.

در تحقیقی دیگر، بار^۴ و چادویک^۵ (۱۹۸۵) دریافتند که افراد مذهبی‌تر تمایل بیشتری به ازدواج دارند، ازدواج خود را حفظ می‌کنند، از آن رضایت دارند و می‌خواهند فرزندان بیشتری داشته باشند. مانی^۶، پارگامنت^۷، ترکشور^۸ و سوانک^۹ (۲۰۰۱) گزارش کرده‌اند که در کشور آمریکا ۶۲ درصد از افرادی که وابستگی مذهبی ندارند، سابقه طلاق دارند؛ این درحالی است که این رقم در افراد با وابستگی مذهبی به ۴۹ درصد تقلیل می‌یابد. آن‌ها گزارش کرده‌اند که باورهای مذهبی فردی با میزان متعهد بودن وی رابطه مثبت دارد. کلمن^{۱۰} (۱۹۸۸) اشاره می‌کند که شرکت در شبکه‌های اجتماعی مذهبی، ارتباطات خانوادگی مثبت را به دنبال دارد. بردی^{۱۱}، استونمن^{۱۲}، فلور^{۱۳} و مک کریری^{۱۴} (۱۹۹۴) دریافتند که باورهای مذهبی قوی‌تر منجر به ارتباطات با کیفیت‌تر بین زوجین می‌شود. تحقیق آن‌ها نشان می‌دهد که باورهای مذهبی قوی‌تر والدین منجر به فرزندپروری باثبات‌تر و رضایت زناشویی بیشتر می‌شود و از تعارضات بین والدین و بین والدین و فرزندان می‌کاهد. آن‌ها در تحقیق دوم خود در سال ۱۹۹۶ دریافتند که باورهای مذهبی قوی‌تر والدین منجر به انسجام خانوادگی قوی‌تر و مشکلات رفتاری کمتر فرزندان می‌گردد. در تحقیق طولی پیرس^{۱۵} و

-
- 1- Foshee
  - 2- Hollinger
  - 3- Sullivan
  - 4- Bahr
  - 5- Chadwick
  - 6- Mahoney
  - 7- Pargament
  - 8- Tarakeshwar
  - 9- Swank
  - 10- Coleman
  - 11- Brody
  - 12- Stoneman
  - 13- Flor
  - 14- McCrary
  - 15- Pearce

آگزین^۱ (۱۹۹۸) مشخص شد که وابستگی و توجه مذهبی و همچنین اهمیت دادن به مذهب در مادر موجب ایجاد رابطه مثبت تر مادر - فرزندی می شود. گانو^۲، هترینگتون^۳ و ریس^۴ (۱۹۹۹) نیز در تحقیق خود دریافتند که باورها و فعالیت های مذهبی والدین با سبک فرزندپروری مقتدر^۵ و همچنین سازگاری اجتماعی فرزندان رابطه مثبت دارد. در ایران، برجلی، خسروی و پورشهریاری (۱۳۹۲) رابطه معنی داری بین جهت گیری های مذهبی و ساختار هویت فردی یافته اند. یگانه (۱۳۹۲) نیز رابطه مثبتی بین جهت گیری درونی مذهبی با پرهیزی روان شناختی زنان مبتلا به سرطان پستان گزارش کرده است. چندین پژوهش دیگر نیز رابطه معنی داری بین باورها و سبک های مقابله مذهبی با کیفیت زندگی و سلامت روان در بیماران خاص یافته اند (حسینی، ملازاده، افسرکازرونی و امینی لاری، ۱۳۹۱: قهرمانی، حیدری، شعبانی، اقوامی و حریری، ۱۳۹۳). احمدی، فتحی آشتیانی و عربنیا (۱۳۸۵) نیز بین تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی رابطه ای مثبت یافته اند. اما پژوهشی به رابطه مستقیم بین متغیرهای پژوهش حاضر پرداخته است. از همین رو، پژوهش حاضر به دنبال یافتن قدرت پیش بینی کنندگی سبک های تنظیمی مذهب در تبیین انسجام خانواده می باشد. بر اساس مبانی نظری و تحقیقات پیشین، فرضیه تحقیق دلالت بر معنی دار بودن پیش بینی انسجام خانواده توسط سبک های تنظیمی همانندسازی و درون فکنی دارد.

روش پژوهش

جامعه آماری پژوهش حاضر، عبارت از کلیه دانشجویان متأهل دانشگاه شیراز است که در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۹۰ مشغول به تحصیل بوده اند. از جامعه آماری مذکور تعداد ۲۳۲ نفر (۱۳۷ مرد و ۹۵ زن) به عنوان نمونه در دسترس به منظور مشارکت در پژوهش انتخاب گردیده اند. میانگین کلی سن دانشجویان ۲۷/۹۰ (انحراف معیار ۴/۲۶)، میانگین سنی دانشجویان مرد ۲۹/۹۱ (انحراف معیار ۳/۸۲) و میانگین سنی دانشجویان زن ۲۵/۰۰ (انحراف معیار ۳/۲۸) است. در این پژوهش برای بررسی سبک های تنظیمی مذهب از پرسشنامه ۱۲ سؤالی خودگردانی

-
- 1- Axinn
  - 2- Gunnoe
  - 3- Hetherington
  - 4- Reiss
  - 5- authoritative

مذهبی^۱ ریان و همکاران (۱۹۹۳) استفاده شده است. در این پرسشنامه برای هر یک از سبک‌های تنظیمی همانندسازی و درون‌فکنی، ۶ سؤال چهار امتیازی در مقیاس لیکرت (بسیار درست است=۴ تا اصلاً درست نیست=۱) در نظر گرفته شده است. نمونه یک سؤال عبارت است از: از گذراندن زمان با خدا لذت می‌برم. سازندگان آزمون، روایی آن را از روش تحلیل عاملی و همبستگی با آزمون‌های مشابه (پرسشنامه خودگردانی تحصیلی^۲) و پایایی را از طریق آلفای کرونباخ (دامنه ۰/۸۳-۰/۶۴) مطلوب گزارش کرده‌اند. البرزی و جوکار (۱۳۸۲) پس از ترجمه و انطباق گویه‌ها با فرهنگ ایرانی، روایی آزمون را از طریق تحلیل عاملی و همبستگی با آزمون‌های مشابه (پرسشنامه خودگردانی تحصیلی) و پایایی را از طریق بازآزمایی (۰/۷۶-۰/۷۳) و آلفای کرونباخ (۰/۷۸-۰/۷۵) رضایت‌بخش دانسته‌اند. در پژوهش حاضر، جهت تعیین روایی از تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش قائم^۳ استفاده شده است. شاخص توصیفی $KMO=0/79$ و ($p<0.01$) آزمون کرویت بارلت^۴ با مقدار ۲۰۳۳ حاکی از کفایت نمونه‌گیری محتوایی و معناداری ماتریس همبستگی می‌باشند. نتایج تحلیل عاملی در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱- نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی

گویه	بار عاملی (سبک همانندسازی)	بار عاملی (سبک درون‌فکنی)
۱	۰/۴۶	
۲		۰/۸۰
۳		۰/۸۰
۴	۰/۸۶	
۵		۰/۶۰
۶	۰/۹۱	
۷		۰/۶۱
۸	۰/۹۳	
۹	۰/۹۲	
۱۰		۰/۷۸
۱۱	۰/۵۵	
۱۲		۰/۷۹
ارزش ویژه	۴/۷۳	۲/۷۸
واریانس	۳۹/۴۵	۲۳/۲۲

1- Religious Self Regulation Questionnaire (SRQ-R)
 2- Academic Self Regulation Questionnaire (SRQ-A)
 3- varimax
 4- Bartlett's test of sphericity

نتایج تحلیل عاملی، ساختار دو عاملی پرسشنامه خودگردانی مذهبی را تأیید می‌کند. لازم به ذکر است که این دو عامل در مجموع ۶۲/۶۷ درصد از کل واریانس ابزار را تبیین می‌کنند. از سوی دیگر، ضرایب آلفای کرونباخ (۰/۸۵) برای سبک همانندسازی و (۰/۸۳) برای سبک درون‌فکنی، پایایی این ابزار را تأیید می‌نمایند.

ابزار دوم تحقیق، مقیاس انسجام خانواده سامانی (۱۳۸۷) است. این مقیاس جزء مقیاس‌های فرایندهای خانواده است که شامل ۹ گویه پنج امتیازی در طیف لیکرت (کاملاً موافقم = ۵ تا کاملاً مخالفم = ۱) می‌شود. نمونه یک سؤال عبارت است از: اعضای خانواده ما حاضرند به خاطر یکدیگر برنامه‌هایشان را عوض کنند. سامانی (۱۳۸۷) روایی این مقیاس را از طرق تحلیل عاملی و روایی همگرا و پایایی آن از طرق بازآزمایی (۰/۷۳) و آلفای کرونباخ (۰/۸۷)، مطلوب گزارش کرده است. در پژوهش حاضر برای تعیین روایی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. شاخص توصیفی $KMO=0/86$ و $(p<0.01)$ آزمون کرویت بارتلت با مقدار حاکی از کفایت نمونه‌گیری محتوایی و معناداری ماتریس همبستگی می‌باشند. نتایج تحلیل عاملی در جدول شماره ۲ مشهود است.

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی مقیاس انسجام خانواده

بار عاملی	گویه
۰/۳۹	۱
۰/۷۶	۲
۰/۸۱	۳
۰/۵۸	۴
۰/۸۳	۵
۰/۶۵	۶
۰/۸۵	۷
۰/۸۳	۸
۰/۴۹	۹
۴/۵۸	ارزش ویژه
۵۰/۴۲	واریانس

نتایج تحلیل عاملی حاکی از روایی مطلوب مقیاس می‌باشد. این عامل ۵۰/۴۲ درصد از واریانس کل ابزار را تبیین می‌کند. پایایی مقیاس نیز از طریق آلفای کرونباخ (۰/۸۱) رضایت بخش برآورد می‌شود.

یافته‌ها

به منظور تحلیل دقیق اطلاعات گردآوری شده، ابتدا به محاسبه شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه پرداخته شده است. جدول شماره ۳ نشانگر میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد مطالعه، و جدول شماره ۴ نشان‌دهنده ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق می‌باشد.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق

سبک درون فکنی مذهب		سبک همانندسازی مذهب		انسجام خانواده		
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۳/۲۶	۱۴/۷۷	۲/۸۹	۸/۷۷	۴/۲۶	۲۰/۶۲	مرد
۳/۴۶	۱۴/۲۹	۲/۶۵	۸/۵۸	۳/۸۴	۱۹/۶۳	زن
۳/۳۴	۱۴/۵۷	۲/۷۹	۸/۶۹	۴/۱۱	۲۰/۲۱	کل

جدول ۴- ماتریس همبستگی متغیرها

متغیر	۱	۲	۳
(۱) انسجام	۱		
(۲) همانندسازی	۰/۲۰*	۱	
(۳) درون فکنی	-۰/۰۲	۰/۴۳*	۱

$$*P < ۰/۰۱$$

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، انسجام خانواده با میزان همانندسازی مذهب، همبستگی مثبت و با میزان درون فکنی آن همبستگی منفی دارد. البته یکی از دلایل معنادار نبودن همبستگی آن با سبک درون فکنی می‌تواند همبستگی نسبتاً بالای دو سبک درون سازی مذهب باشد. به منظور بررسی تعیین قدرت پیش‌بینی انسجام خانواده توسط سبک‌های همانندسازی و درون فکنی مذهب از تحلیل رگرسیون چند گانه، به شیوه همزمان استفاده شده است. لازم به ذکر است که نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف حاکی از نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش است. جدول شماره ۵ نشانگر نتایج این تحلیل می‌باشد.

جدول ۵- نتایج رگرسیون چندگانه سبک‌های تنظیم مذهب بر انسجام خانواده

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بینی	β	t	P	R	R^2	F	$P <$
انسجام خانواده	هماندسازی	۰/۳۰	۴/۰۶	۰/۰۰۱	۰/۲۶	۰/۰۶	۸/۳۵	۰/۰۰۱
	درون‌فکنی	-۰/۱۹	-۲/۵۴	۰/۰۱۲				

$$p < ۰/۰۰۱$$

نتایج جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که میزان همانند سازی مذهب پیش‌بینی‌کننده مثبت و میزان درون‌فکنی مذهب پیش‌بینی‌کننده منفی انسجام خانواده هستند. سبک همانندسازی از مقدار بتای بیشتری در پیش‌بینی انسجام برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیقات متعددی در مورد مذهب و پیش‌بینندها و پیامدهای آن صورت گرفته است. در غالب تحقیقات خارجی و داخلی اتفاق نظر بر این است که وجود باورها یا فعالیت‌های مذهبی منجر به پیامدهای مثبتی در زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی فرد می‌شود (ریان و همکاران، ۱۹۸۲، ۱۹۸۹ و ۱۹۹۳؛ بردی و همکاران، ۱۹۹۴؛ فوشی و هولینگر، ۱۹۹۶؛ پیرس و آگنرین، ۱۹۹۸؛ گانو و همکاران، ۱۹۹۹؛ سالیوان، ۲۰۰۱؛ جیپسون، ۲۰۰۴؛ مزیدی و استوار، ۲۰۰۶؛ بهرامی احسان، ۱۳۸۱؛ خدایاری فرد، ۱۳۸۳؛ خوانین زاده سریزدی، اژه‌ای و مظاهری، ۱۳۸۴). با وجود این، برگین (۱۹۹۱) اذعان می‌دارد که مذهب به‌صورت کلی با پیامدهای روان‌شناختی مذکور بی‌ارتباط است، و این سبک‌های مختلف مبین آن است که می‌تواند تسهیل‌کننده و یا مانع سلامت روان و موارد مرتبط دیگر باشد. در تحقیق حاضر، نقش اختصاصی سبک‌های تنظیمی مذهب در انسجام خانواده به عنوان فضایی جهت غنا بخشیدن و پرورش باورهای مذهبی قوی‌تر بررسی شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سبک تنظیمی همانندسازی پیش‌بینی‌کننده مثبت انسجام ($\beta = ۰/۳۰$ و $p < ۰/۰۰۱$) و سبک درون‌فکنی پیش‌بینی‌کننده منفی آن ($\beta = -۰/۱۹$ و $p < ۰/۰۱$) می‌باشد. این نتیجه با توجه به نزدیک بودن سبک درون‌سازی همانندسازی با سبک درونی مذهب و همین‌طور تشابه سبک درون‌فکنی با سبک بیرونی (ریان و همکاران، ۱۹۹۳) قابل دفاع است؛ زیرا پژوهش‌های گوناگون آثار مثبت سبک درونی و آثار منفی سبک بیرونی مذهب

را در حیطه‌های روان‌شناختی فردی و خانوادگی از جمله نظم و مسؤلیت‌پذیری (دوناهو، ۱۳۸۵)، سلامت روان و افسردگی (برگین، مسترز^۱ و ریچاردز^۲، ۱۹۸۷؛ برگین، ۱۹۹۱؛ بهرامی و رضانی فرانی، ۱۳۸۴؛ کرمی، روغن‌چی، عطاری، شکری و بشلیده، ۱۳۸۵؛ جان‌بزرگی، ۱۳۸۶)، اضطراب و عزت نفس (بهرامی/احسان، ۱۳۸۱) و انسجام خانواده (جیسون، ۲۰۰۴) نشان داده‌اند. این نتیجه را با استفاده از دیدگاه خود تعیینی^۳ نیز می‌توان به‌خوبی تبیین کرد. دسی^۴ و ریان^۵ (۱۹۸۵، ۱۹۹۱) معتقدند که فرایند درون‌سازی^۶ به تمایل درونی افراد جهت جذب و تکمیل تنظیم‌های بیرونی به تنظیم درونی و حرکت از دیگر پیروی به سمت خود پیروی برمی‌گردد. بر اساس این مدل، هر قدر فرایند درون‌سازی بیشتر و کامل‌تر صورت گیرد، وجه مشخصه رفتارهای فرد بیشتر به سمت ادراک منبع علیت درونی پیش می‌رود (دچارمز^۷، ۱۹۶۸؛ دسی و ریان، ۱۹۸۵). بدین معنی که فرد احساس آزادی و خودتعیینی بیشتری می‌کند. بر این مبنا، تنظیم‌های بیرونی که به شکل همانندسازی درونی جلوه‌گر می‌شوند، به عنوان ارزش‌های شخصی و در حیطه اختیارات فرد قرار می‌گیرند (ریان، ۱۹۹۱، ۱۹۹۳). از طرفی درون‌سازی می‌تواند به شکل درون‌فکنی انجام شود. در تنظیم درون‌فکنی، فرد رفتار را انجام می‌دهد، زیرا «باید» انجام دهد یا عدم انجام آن موجب احساس گناه، اضطراب و یا کاهش عزت نفس می‌شود. بنابراین، فرد دارای سبک درون‌فکنی، آزادی کمتر و فشار و تعارض درونی بیشتری را تجربه می‌کند (ریان و همکاران، ۱۹۹۳). در سبک درون‌فکنی، دلایل فرد در قبال رفتارهایش عمدتاً مبتنی بر تأیید خود و دیگران و همچنین گریز از احساس گناه است؛ در حالی که در سبک همانندسازی، دلایل بر پایه احساس‌های درونی ارزشمندی و علایق فرد هستند. این ویژگی‌ها، به روشنی پیامدهایی چون سلامت روان، عزت نفس، اضطراب، انسجام و تمامیت فردی، ارتباطات بین فردی، روابط و استحکام خانوادگی را پیش‌بینی می‌کنند. تحقیق‌های ریان (۱۹۸۲)، ریان و کانل^۸ (۱۹۸۹)، دسی و ریان (۱۹۹۱) و ریان (۱۹۹۱، ۱۹۹۳) از جمله حمایت‌های تجربی موارد فوق هستند. تحقیق بلیس^۹، سبورین^{۱۰}، باچر^{۱۱} و

- 1- Masters
- 2- Richards
- 3- self determination
- 4- Deci
- 5- Ryan
- 6- internalization
- 7- deCharms
- 8- Connell
- 9- Blais
- 10- Sabourin
- 11- Boucher

والرند^۱ (۱۹۹۰) نیز تأثیر این دو نوع سبک درون‌سازی مذهب را بر ارتباطات فردی نشان می‌دهد و اثرات مثبت سبک همانندسازی و اثرات منفی سبک درون‌فکنی را بر کیفیت ارتباطات بین فردی (که از مؤلفه‌های اصلی انسجام در خانواده هستند)، نمایان می‌سازد. اوکانر و والرند (۱۹۹۰) نیز اثرات مثبت سبک همانندسازی مذهب بر رضایت از زندگی، عزت نفس و احساس معنا در زندگی را گزارش می‌کنند. بنابراین، سبک‌های تنظیمی مذهب از طرق مستقیم و غیرمستقیم (با واسطه‌گری ویژگی‌های روان‌شناختی فردی) روابط بین فردی و انسجام خانواده را پیش‌بینی می‌کنند. این نتیجه می‌تواند با توجه به اثرات قوی مذهب بر ویژگی‌های بافت اجتماعی، فرایندهای خانواده و ویژگی‌های فردی برای خانواده درمانگران متغیری با اهمیت تلقی گردد و از پیامدهای آن در جهت تحکیم خانواده استفاده شود. از دیگر دلالت‌های پژوهش حاضر با استفاده از دیدگاه خودتعیینی، اهمیت خود تنظیمی و اثرات مثبت و بی‌شمار آن است. لذا یافته پژوهش حاضر بر اساس نقش سبک‌های درون‌سازی مذهب بر انسجام خانواده، توصیه می‌کند که پژوهشگران بعدی به نحوه پرورش سبک‌های درون‌سازی مذهب و در ادامه تغییر این سبک‌ها به منظور رسیدن به پیامدهای مطلوب‌تر به‌ویژه در روابط بین فردی بپردازند.

1- Vallerand

منابع

- احمدی، خدابخش؛ فتحی آشتیانی، علی و عرب‌نیا، علی رضا (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، سال دوم، ش ۵، ص ۶۷-۵۵
- برجعی، زهرا؛ خسروی، زهره و پورشهریاری، مه سیما (۱۳۹۲). نقش جهت‌گیری مذهبی در ساختار هویت فردی، *فصلنامه روان‌شناسی و دین*، ش ۲۳، ص ۹۷-۱۰۸
- البرزی، محبوبه و جوکار، بهرام (۱۳۸۲). بررسی روایی و پایایی پرسش‌نامه خودگردانی مذهبی (R-SRQ)، *ویژنه‌نامه همایش بین‌المللی مقیاس‌های دینی*، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تهران
- بهرامی احسان، هادی (۱۳۸۱). رابطه بین جهت‌گیری مذهبی، اضطراب و حرمت خود، *مجله روان‌شناسی*، دوره ۶، ش ۴، ص ۳۳۶-۳۴۷
- بهرامی، فاضل و رمضانی فرانی، عباس (۱۳۸۴). نقش باورهای مذهبی درونی و بیرونی در سلامت روان و میزان افسردگی سالمندان، *توانبخشی*، دوره ششم، ش ۱، ص ۴۲-۴۷
- حسینی، سید محمد داوود؛ ملازاده، جواد؛ افسرکازرونی، پروین و امینی لاری، محمود (۱۳۹۱). رابطه سبک‌های دلبستگی و سبک‌های مقابله مذهبی با سلامت روان در بیماران HIV+، *نشریه اصول بهداشت روانی*، ش ۱۴، ص ۶-۱۵
- خدایاری فرد، محمد (۱۳۸۳). مقایسه ارتباط نگرش مذهبی و رابطه پدر فرزندی با سازگاری اجتماعی در فرزندان جانباز و عادی شهر تهران، *مجله روان‌شناسی*، دوره ۸، ش ۴، ص ۳۷۲-۳۸۸
- خوانین‌زاده سریزدی، مرجان؛ اژه‌ای، جواد و مظاهری، محمد علی (۱۳۸۴). مقایسه سبک دلبستگی دانشجویان دارای جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی، *مجله روان‌شناسی*، دوره ۹، ش ۳، ص ۲۲۸-۲۴۷
- سامانی، سیامک (۱۳۸۷). تهیه و طراحی مقیاس فرآیندهای خانوادگی برای خانواده‌های ایرانی، *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، سال چهاردهم، ش ۲، ص ۱۶۲-۱۶۸
- قهرمانی، زینب، حیدری، نرگس، شعبانی، مینا، اقوامی، مژگان السادات و حریری، مه‌ری (۱۳۹۳). باورهای مذهبی و سلامت روان اعضای جامعه معلولین، *مجله دانشگاه علوم پزشکی زنجان*، ش ۹۰، ص ۵۳-۶۱

کرمی، جهانگیر؛ روغن چی، محمود؛ عطاری، یوسف علی؛ شکری، مهتاب و بشلیده، کیومرث (۱۳۸۵). بررسی روابط ساده و چندگانه ابعاد جهت‌گیری مذهبی با سلامت روانی در دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه، *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، دوره ۱۳، ش ۳، ص ۳۱-۵۲
 یگانه، طیبیه (۱۳۹۲). بررسی نقش جهت‌گیری‌های مذهبی در تبیین امید و بهزیستی روان‌شناختی زنان مبتلا به سرطان پستان، *فصلنامه بیماری‌های پستان*، ش ۶، ص ۴۷-۵۶

- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion*. New York: MacMillan
- Arnn, S. A. (1985). *Family systems functioning and family physical health practices*. Unpublished doctoral dissertation. Oklahoma State University
- Bahr, H. M., & Chadwick, B. A. (1985). Religion and family in Middletown, USA. *Journal of Marriage and the Family*, 47, P.407-414
- Beavers, W. R., & Hampson, R. B. (1990). *Successful families: Assessment and intervention*. New York: Norton
- Berardo, F. M. (1988). The American family: A Commentary. *Journal of Family Issues*, 8, P.426-428
- Bergin, A. E., & Jensen, J. P. (1991). Religiosity of psychotherapists: A national survey. *Psychotherapy*, 27, P.3-7
- Bernstien, G.A., Warren, S.L., Massie, E.D., Thuras. P.D. (1999). Family Dimensions in anxious-depressed school refusers. *Journal of Anxiety Disorders*, 13, P.513-528
- Blais, M. R., Sabourin S., Boucher, C., & Vallerand, R. J. (1990). Toward a motivational model of couple happiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, P.1021-1031
- Blaske, D. M., Borduin, C. M., Henggeler, S. W., & Mann, B. J. (1989). Individual, family, and peer characteristics of adolescent sex offenders and assaultive offenders. *Developmental Psychology*, 25, P.846-855

- Breslau, N., & Lucia, V. (2006). Family cohesion and investigation. *Psychiatry Research*, *141*, 141-149.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., & Flor, D. (1996). Parental religiosity, family processes, and youth competence in rural, two-parent African-American Families. *Developmental Psychology*, *32*, P.696-706
- Brody, G. H., Stoneman, Z., Flor, D., & McCrary, C. (1994). Religion's role in organizing family relationships: Family process in rural, two-parent African-American Families. *Journal of Marriage and the Family*, *6*, P.878-888
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, *94*, 95-120.
- D'Antonio, W. V. (1985). The American catholic family: Signs of cohesion and polarization. *Journal of Marriage and the Family*, *47*, P.395-405
- Decharms, R. (1968). *Personal causation: The internal affective determinants of behavior*. San Diego, CA: Academic Press
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self determination in human behavior*. New York: Plenum Press
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska Symposium on motivation: Perspectives on motivation*, *38*, P.237-288, Lincoln: University of Nebraska Press
- Donahue, M. J. (1985). Intrinsic and extrinsic religiousness: Review and meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, *45*, P.400-419
- Foshee, V. A., & Holinger, B. R. (1996). Maternal religiosity, adolescent bonding, and alcohol abuse. *Journal of Early Adolescence*, *16*, P.451-568
- Garbarino, j., & Abramowitz, R. H. (1992). The family as a social system. In J. Garbarino (Ed.), *Children and families in the social environment*, P.71-98, New York: Walter de Gruyter

- Gehring, T. M., & Marti, D. (1993). The Family System Test: differences in perception of family structures between nonclinical and clinical children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 4, 3, P.363-377
- Giblin, P. R. (1996). Spirituality, marriage, and family. *Family Journal*, 4, P.46-52
- Gorsuch, R. L. (1994). Towards motivational theories of intrinsic religious commitment. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 33, P.315-325
- Gunnoe, M. L., Hetherington, E. M., & Reiss, D. (1999). Parental religiosity, parenting style, and adolescent social responsibility. *Journal of Early Adolescence*, 19, 199-225.
- Jibson, R. (2004). *A study of the relationship between religious orientation and family cohesion*. Master's thesis, California State University, Long Beach
- Johnson, D., Scranton, W., Lavioe, J.C., & Mahoney, M. (2001). Inter parental conflict and family cohesion predictors of loneliness, social anxiety, and social avoidance in late adolescence. *Journal of adolescent Research*, 15, P.304-318
- Kawash, G. & Kozeluk, L. (1990). Self-esteem in early adolescence as a function of position within Olson's circumplex model of marital and family systems. *Social Behavior and personality*, 18, P.189-196
- Lingren, M. G. (2003). *Creating sustainable families*. Lincoln: Cooperative extension
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Tarakeshwar, N., & Swank, A. B. (2001). Religion in the home in the 1980s and 1990s: A meta-analytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage, and parenting. *Journal of Family Psychology*, 15, P.559-596
- Mazidi, Mohammad & Ostovar, Soghra (2006). Effects Of Religion And Type Of Religious Internalization On The Mental Health Of Iranian Adolescents. *Perceptual and Motor Skills*, 103, P.301-306

- O'Connor, B. P., & Vallerand, R. J (1990). Religious motivation in the elderly: A French-Canadian replication and an extension. *Journal of Social Psychology, 130*, P.53-59
- Olson, D. H (1999). Circumplex Model of marital & family systems. *Journal of family Therapy, 22*, P.144-167
- Pearce, L. D., & Axinn, W. G (1998). The impact of family religious life on the quality of mother-child relations. *American Sociological Review, 63*, P.810-828
- Ryan, R. M (1982). Control and information in the intrapersonal sphere: An extension of cognitive evaluation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 43*, P.450-461
- Ryan, R. M (1991). The nature of the self in autonomy and relatedness. In G. R. Goethals & J. Strauss (Eds.), *Multidisciplinary perspectives on the self*. New York: Springer-Verlag
- Ryan, R. M (1991). The nature of the self in autonomy and relatedness. In G. R. Goethals & J. Strauss (Eds.), *Multidisciplinary Perspectives on the Self*. New York: Springer-Verlag
- Ryan, R. M (1993). Agency and organization: Intrinsic motivation, autonomy and the self in psychological development. In J. Jacobs (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Developmental perspectives on motivation. P. 1-56*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Ryan, R. M., & Connell, J. P (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*, P.749-761
- Ryan, R. M., Rigby, S., & King, K (1993). Two types of religious internalization and their relations to religious orientations and mental health, *Journal of Personality and Social Psychology, 65*, P.586-596
- Sullivan, K. T (2001). Understanding the relationship between religiosity and marriage: An investigation of the immediate

and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples.
Journal of Family Psychology, 15, P.610-626

Victor, M., Bernat, H., Bernstien, A., & Layne, E (2007). Effects of parent and family characteristics on treatment outcome of anxious children. *Journal of Anxiety Disorders, 21*, P.835-848

Wu, L. L., Cherlin, A. J., & Bumpass, L. L. (1997). *Family structure, early sexual behavior, and premarital births*. Wisconsin: Institute for Research on Poverty Discussion in university of Wisconsin